ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ κ. ΣΤΑΜ. ΣΤΑΜ.

ΝΙΔΑ

Γκρεμοὶ καὶ κακοτοπιές. Γλύστρες πλακερές, ἀπάνω στὶς ὁποῖες τροχιόντουσαν καὶ σπίθιζαν τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων, μ' ἕναν ἦχο ποὺ σοῦ ἔφερνε ἀνατριχίλα καὶ νόμιζες πὼς τώρα θὰ κατρακυλήση, ἀναβάτης κ' ἄλογο, στὸ σκοτεινὸ τὸ χάος.

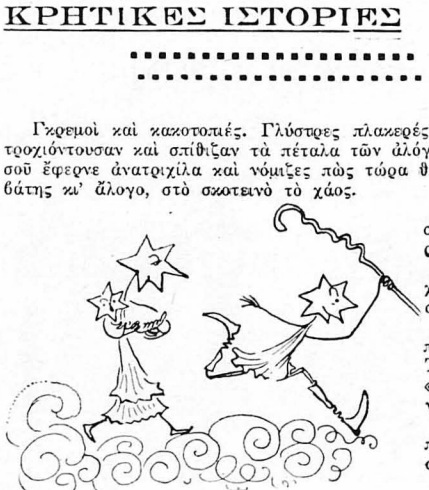

Καὶ πίσω ἀκολουθεῖ ἡ Κερὰ μὲ τὸ παιδὶ στὴν ἀγκαλιά της.

Κακόδρομος ἀπάνω στὸ πέτρινο βουνό, ἐρημιὰ καὶ νύχτα.

— Ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα μὲ ξύπνησες! λέω στὸν ἀγωγιάτη.

— Γιατὶ ἀνέβηκε ἡ πούλια, μοῦ ἀπάντησε. Τώρα θὰ βγῆ καὶ τὸ «μεράστρι» (ὁ αὐγερινός).

Καὶ μοῦ ἔδειξε ἀπάνω τὸν γεμάτον ἀστέρια οὐρανό.

— Τί «μεράστρι», βρέ, τοῦ λέω, ποὺ θέλουμε ἀκόμα πέντε ὧρες γιὰ νὰ φέξη· δὲν κυττάζεις τὸ ρολόϊ σου;

— Νὰ τὸ δικό μας τὸ ρολόϊ.

Καὶ μοῦ ξανάδειξε τὸν ἥσυχο τῆς καλοκαιρινῆς ἐκείνης νύχτας οὐρανό, γεμάτον σπίθες φωτεινές, σὰν σήματα περίεργα τῶν στρατοκόπων, τῶν βοσκῶν κι' ἐκείνων ποὺ γυρίζουνε τὴ νύχτα.

— Ἐγὼ δὲν καταλαβαίνω τίποτα ἀπ' ὅλ' αὐτά, τοῦ εἶπα.

— Πῶς; Δὲν νοιώθεις ἀπὸ ἀστέρια; Νὰ κύττα τοὺς κλέφτες ποὺ κλέψαν τὸ ζευγάρι. Καὶ μοῦ ἔδειξε τὴ Μεγάλη Ἄρκτο.

— Μὰ ὑπάρχουν ζωοκλέφτες καὶ στὸν οὐρανό; ρώτησα.

— Πῶς! Νὰ τὸ ζευγάρι ποὺ κλέψανε, καὶ μοῦ ἔδειξε τὰ δυὸ πρῶτα ἄστρα τοῦ τετραγώνου τῆς Μ. Ἄρκτου. Νὰ καὶ οἱ κλέφτες ποὺ τὸ πῆραν καὶ πᾶν, καὶ μοῦ ἔδειξε τὰ δυὸ ἄλλα ἄστρα τοῦ τετραγώνου.

Καὶ ἔπειτα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ πρῶτο ἄστρο τῆς οὐρᾶς, συνέχισε:

— Νὰ καὶ ὁ ἀφεντικὸς ποὺ ζυγώνει τοὺς κλέφτες, γιὰ νὰ τοὺς πάρη τὰ βώδια. Ἀπὸ πίσω ἀκολουθεῖ ἡ «Κερὰ» μὲ τὸ μικρὸ παιδὶ στὴν ἀγκαλιά της (τὸ μικρὸ παιδὶ εἶνε τὸ μικρὸ ἄστρο, ποὺ τὸ λένε οἱ ἀστρονόμοι «Ἀλγὸλ» καὶ ποὺ εἶνε δίπλα στὸ δεύτερο μεγάλο ἄστρο τῆς οὐρᾶς). Καὶ στὸ τέλος — καὶ μοῦ ἔδειξε τὸ τελευταῖο ἀστέρι — νὰ κι' ὁ «φαμέγιος» (ὁ δοῦλος) τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ ἔρχεται «στανικῶς» του, νυσταγμένα καὶ τεμπέλικα, γιὰ βοήθεια τῶν ἀφεντικῶν του.

— Καὶ ποῦ τὰ ξέρεις ἐσὺ ὅλ' αὐτὰ ποὺ γίνονται στὸν οὐρανό; τὸν ρώτησα.

— Ἀπ' τοὺς παππούδες καὶ τοὺς προπαππούδες μου. Αὐτὰ μονάχα;... Ξέρω κ' ἄλλα... Νὰ κ' ἡ «πῆχες». (Καὶ μοῦ ἔδειξε τὰ τρία ἀστέρια τοῦ Ὠρίωνος). Νὰ καὶ τὸ «ζευγάρι».

— Ποιὸ ζευγάρι; Ἄλλο ζευγάρι;

— Ἄλλο.

— Κλεμμένο κι' αὐτό;

— Ὄχι! Αὐτὸ εἶνε τὸ ρολόϊ τῶν ζευγάδων. Αὐτὸ βλέπουν οἱ ζευγάδες καὶ σηκώνονται νὰ «ζευγοταΐσουνε» τὰ βώδια.

Καὶ λέγοντας «ζευγάρι» μοῦδειχνε τοὺς Διδύμους.

— ... Νὰ καὶ ἡ «μάντρα», ἐξακολούθησε, δείχνοντας τὸ «Βόρειο Στέφανο». Ὅταν θὰ μπῆ κεῖνο κεῖ τὸ ἀστέρι ποὺ τὸ λένε «αἶγα» μέσα στὴ «μάντρα», θὰ χαλάση ὁ κόσμος!...

Ἤτανε σκοτάδι πυχτὸ καὶ τὰ ζῶα περπατοῦσαν ἀπὸ ἔνστικτο, γιατὶ ξέρανε τὸν δρόμο. Μὴ διακρίνοντας τίποτα κάτω στὴ γῆ, περνοῦσα κι' ἐγὼ τὴν ὥρα μου κυττάζοντας, μαθαίνοντας κι' ἀκούγοντας τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ, στὸν ὁποῖο ἴσως νὰ... βρισκόμουνα σὲ λίγο, ἂν γλυστροῦσε τὸ ζῶο ποὺ καβαλλοῦσα κατὰ τὸ γκρεμό...

Κι' ὁ ἀγωγιάτης ἐξακολούθησε νὰ μοῦ μιλάη γιὰ τ' ἀστέρια, γιὰ τὸ «Γαλαξία» ποὺ εἶνε τοῦ Ἰορδάνη ἡ ἀντιφεγγιά, γιὰ τὸ φεγγάρι ποὺ ἐπιδρᾶ ἀκόμα καὶ στὰ κλωσσοπούλια.

— Ἀλήθεια; ρώτησα.

— Ναί, ἔτσι εἶνε. Δὲν πρέπει νᾶναι τὰ κλωσσοπούλια μονομηνίτικα καὶ μονοφεγγαρίτικα, γιατὶ δὲν ζοῦνε.

Ἡ φοβερὲς «κεντοῦκλες»!...

Μοῦ εἶπε ἀκόμα γιὰ τὸν Ἥλιο «ποὺ σέρνει μεγάλα βάσανα κάθε μέρα ὥς ποὺ νὰ βασιλέψη» κ' ἄρχισε στὸ τέλος νὰ τοῦ τραγουδάη, μήπως... ἀνατείλει:

Ἥλιε μου, περιήλιε μου καὶ κοσμογυριστή μου...

Ἀλλὰ ὁ ἥλιος καὶ περιήλιος καὶ κοσμογυριστής, σ' ὅλο τὸν κόσμο ἐγύριζε, μὰ σ' ἐμᾶς δὲν φαινότανε.

Κι' ἐξακολουθούσαμε τὴν πορεία μας, μέσα στὴν κακοτοπιά, στὰ «χάλαρα» καὶ στοὺς γκρεμούς.

Πηγαίναμε στὴν Ἴδα, τὴ Νίδα, ὅπως τὴ λέει ὁ λαὸς ἐδῶ, σ' ἕνα ὀροτέδιο, ἀπάνω στὸν Ψηλορείτη, ὅπου βρίσκεται τὸ ἱστορικὸ σπήλαιο ποὺ κρυβότανε ὁ Ζεὺς ὅταν ἤτανε μικρὸ παιδί... Ἐκεῖ πάνω εἶχαν μαζευτεῖ τρακόσιοι περίπου κτηνοτρόφοι καὶ ζωοκλέπται, γιὰ νὰ ὁρκιστοῦν ὅτι δὲν θὰ ξανακλέψουν πειά. Ὅποιος τὸ πρωτάκουγε αὐτό, θὰ γελοῦσε. Ὅποιος ὅμως μελετοῦσε καλύτερα τὰ πράμματα καὶ ἤξερε ὅτι ἡ ζωοκλοπὴ ἐδῶ δὲν θεωρεῖται ἔγκλημα, ἀλλὰ παλληκαριά καὶ τίτλος κι' ὅτι τὴν ἐπιβάλλει ἡ παράδοσις, θὰ καταλάβαινε καλύτερα τὴ σημασία τοῦ καλοῦ αὐτοῦ κινήματος.

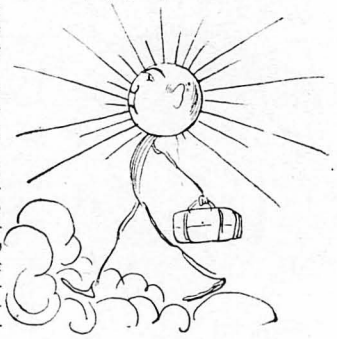

Ἥλιε μου, περιήλιε μου καὶ κοσμογυριστή μου...

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔφυγα ἀπὸ τὴν πόλι τὴν προηγουμένη ἡμέρα, ἀνέβηκα μὲ ἄλογο στ' Ἀνώγεια, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὀρεινὰ χωριὰ τῆς Κρήτης, κοιμήθηκα ἐκεῖ καὶ ἦρθε τὰ μεσάνυχτα ὁ γέρο Σπῦρος Φασουλᾶς νὰ μὲ ξυπνήση νὰ ξεκινήσουμε, γιατὶ τὸν ξύπνησε κ' αὐτὸν ἡ Πούλια...

Ὅταν, ἔπειτ' ἀπὸ ὧρες, ἄρχισε νὰ γλυκοχαράζη ἡ μέρα, μιὰ μεθυστικὴ εὐωδία ἀναδόθηκε ἀπὸ τὴ γῆ.

— Μοσχοβολάει ἡ μολατύρα, μοῦ εἶπε ὁ Φασουλᾶς.

— Τί εἶν' αὐτό; Κάνα λουλοῦδι; τὸν ρώτησα.

Δὲν εἶν' ὅμως λουλοῦδι. Εἶν' ἕνα βότανο, ὅμοιο σχεδὸν μὲ τὴ φασκομηλιά, μὲ βαμβακωμένα φύλλα, ποὺ βγαίνει ἀπάνω στὰ ψηλὰ βοινά, καλὸ γιὰ τὰ ρίγη τοῦ πυρετοῦ καὶ τὸ στομάχι. Οἱ Κρητικοὶ τὸ βράζουν καὶ τὸ πίνουν.

Ἡ ἀνώμαλες τοῦ βουνοῦ κατηφοριὲς ἦσαν γεμᾶτες ἀπὸ τὸ φυτὸ αὐτό, σὰν νὰ εἶχε χυθεῖ ἕνα ὑποκίτρινο καὶ χνουδωτὸ μοσχοβολημένο στρῶμα παντοῦ.

Ὅσο ὅμως προχωροῦσε ἡ μέρα καὶ τὰ σκοτάδια σαρωνότουσαν, τόσο φανερωνότανε μπροστά μου τὸ γυμνὸ καὶ ἄγριο περιβάλλον. Ἰδίως τὸ γυμνό... Μέσα στὰ κιτρινισμένα βράχια καὶ τὶς μαυρισμένες τὶς «χαλέπες», κάτι δέντρα βαθύχρωμα κ' ὡραῖα ἔστεκαν ἀκίνητα. Ἦσαν οἱ σφένδαμνοι τοῦ Ψηλορείτη. Ὑπῆρχαν ἐπίσης γύρω καὶ μερικοὶ θάμνοι πράσινοι καὶ τουφωτοὶ σὰν συμμαζεμένοι στὸν ἑαυτό τους, γεμᾶτοι ἀπὸ καρποὺς κατάμαυρους ἢ κοκκινόμαυρους, σὰν τὶς ἐλιές, ἀλλὰ μικροὺς σὰν ρύζι. Ἦσαν ἡ λεγόμενες «λουτσές», μοναδικὴ τῶν κατσικιῶν καὶ τῶν γιδιῶν τροφή. Τὶς τρῶνε καὶ παχαίνουν. Κάπου-κάπου, ἐδῶ κι' ἐκεῖ, μέσα στὴν ξεραΐλα καὶ τὴν ἀγριάδα, ἦσαν σκορπισμένα κάτι ἄλλα παράξενα φυτὰ ποὺ τὰ ἔβλεπες καὶ σοῦ 'ρχότανε νὰ κατεβῆς καὶ νὰ καθήσης ἀπάνω τους νὰ ξεκουραστῆς. Ἐνῶ τὰ κύτταζα καὶ παραξενευόμουνα γιὰ τὴ δροσερότητά τους, ἀκούω τὸν ἀγωγιάτη νὰ μοῦ λέη:

— Ἡ «κεντοῦκλες».

— Δηλαδή; ρώτησα.

— Νά, εἶνε σὰν τὸν κακὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ σοῦ χαμογελάει.

Καὶ μοῦ ἐξήγησε πὼς κάτω ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρασινάδα, τὴ θαλερότητα καὶ τὴ μαλακωσιὰ ποὺ σοῦ παρουσιάζει ἡ «κεντούκλα», κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα αὐτὰ τὰ καταπράσινα καὶ τὰ χλωρά, κρύβονται μυριάδες ἀγκαθιῶν μεγάλων καὶ φαρμακερῶν. Πολλοὶ τὴν ἔπαθαν ἀπὸ τὸ ὑποπλο αὐτὸ φυτό, καθήσανε ἀπάνω του καὶ καταπληγώθηκαν.

Ὅσο γι' ἄλλη βλάστησι γύρω, καμμιά.

«Σταμνάγκαθα» μονάχα μὲ τὰ γαλάζια τους λουλούδια (ἄγρια, ἀγκαθωτὰ ραδίκια) κ' ἕνα ἄλλο χορταράκι, ποὺ σὰν φοβισμένο κρυβόταν στὰ κοιλώματα τῶν βράχων καὶ ἦταν

Νὰ τὸ δικό μας τὸ ρολόϊ.

— Καλὸ γιὰ τὰ ρίγη τοῦ πυρετοῦ καὶ τὸ στομάχι.

Δὲν τοὺς ἔχει μείνει δόντι ἀπὸ τὴ «νευρίδα»!...

ΤΑ ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ ΕΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΜΥΣΣΕ ΠΡΟΣ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΔΗ

Γ'.

ΕΤΑ λίγες ἡμέρες ὁ Μυσσὲ ἔστειλε καὶ ἄλλο φλογερὸ γράμμα στὴ Γεωργία Σάνδη, φλογερὸ καὶ ἀπελπισμένο. Ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶνε ἀπαρηγόρητος, γιατὶ ἡ Σάνδη δὲν τοῦ ἔδειχνε ἀρκετὴ ἀγάπη. Καὶ νὰ τί τῆς ἔγραφε :

Ὀκτώβριος 1834.

«Ἀγάπη μου, ἀγάπη μου, δὲν ξέρω πειὰ τί σοῦ γράφω. Σὲ προσέβαλα, σ' ἐλύπησα, σὲ κούρασα. Καὶ τὸ χειρότερο, ἀποχωρίστηκα ἀπὸ σένα. Πῶς βρῆκα, Θεέ μου, τὴ δύναμι νὰ σ' ἀφήσω! Τί τρέλλα καὶ πόσο ἀκριβὰ τὴν πληρώνω τώρα! Ζωή μου, μόνη μου χαρά, μόνη μου εὐτυχία, σοῦ ζητῶ γονατιστὸς συχώρεσι. Ὤ, συλλογίσου τὶς ὡραῖες ἡμέρες ποὺ περάσαμε μαζὺ καὶ ποὺ τὶς νοιώθω βαθειὰ μέσα στὴν καρδιά μου! Ξυπνᾶνε τώρα μέσα μου ἀναμνήσεις, μὲ πλημμυρίζουν, μὲ κάνουν νὰ βογγῶ ἀπ' τὸν πόνο. Σκέψου τὴν εὐτυχία, ἂν — ἀλλοίμονο! ἀλλοίμονο! — ἡ ἀγάπη μου σοῦδωκε ποτὲ καμμιὰ εὐτυχία. Πίστεψέ με, πίστεψέ με, λατρεμένη μου δὲν ὑπέφερα ποτὲ στὴ ζωή μου ὅσο τώρα! Μιὰ λέξι σου μονάχα, θέλω μιὰ λέξι σου ποὺ νὰ μὴν εἶνε συγγνώμη. Ὄχι, τὴ συγγνώμη σου δὲν τὴν ἀξίζω. Μὰ γράψε μου μονάχα. Γράψε μου... Γράψε μου... Θὰ περμένω μὲ λαχτάρα τὸ γράμμα σου. Θεὲ τῶν οἰκτιρμῶν, εἶνε ἑφτὰ μῆνες ποὺ περμένω, μπορῶ λοιπὸν νὰ περμένω ἀκόμα. Ζωή μου, ἀμφιβάλλεις λοιπὸν γιὰ τὴ φτωχή μου ἀγάπη; Παιδί μου, πίστεψε ὅτι σ' ἀγαπῶ, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ πεθάνω!...».

* * *

(Ὁ Μυσσὲ ὡστόσο δὲν πέθανε, μὰ ἔπεσε ἄρρωστος βαρειά. Κι' ἡ Σάνδη, ποὺ δὲν τὸν ἀγαποῦσε πειά, μὰ ποῦ εἶχε καλὴ καρδιὰ καὶ τὸν λυπότανε, τὸν ἐπισκέφθηκε στὸ σπίτι τῆς μητέρας του. Ἡ ἐπίσκεψι αὐτὴ συνεκίνησε βαθύτατα τὸν Μυσσέ. Πῆρε ὅμως ἀκόμη μιὰ φορὰ γιὰ ἔρωτα ὅ,τι δὲν ἤτανε παρὰ μονάχα καλωσύνη, καὶ νὰ τί τῆς γράφει ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπίσκεψί της στὸ σπίτι τῆς μητέρας του :).

«Στὴ Γεωργία Σάνδη.

Ὀκτώβριος 1834.

» Τί εὐτυχία, τί εὐτυχία, τί εὐτυχία!... Τώρα μπορῶ νὰ πεθάνω. Ναί, μὲ συγχωρεῖς, μ' ἀγαπᾶς, εἶσαι εὐτυχισμένη. Εὐτυχισμένη ἐξ αἰτίας μου. Εἶμαι εἴκοσι τριῶν χρόνων, βρίσκομαι στὸ ἄνθισμα τῆς νεότητός μου, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ πιῆς τὴ ζωή μου πάνω στὰ χείλη μου. Ἀπόψε στὶς δέκα σὲ περιμένω. Ἔλα, τρέξε μόλις μπορέσεις, τρέξε γιὰ νὰ πέσω στὰ γόνατά σου, γιὰ νὰ σοῦ ζητήσω νὰ ζήσης, νὰ μ' ἀγατήσης, νὰ μὲ συγχωρήσης!...».

* * *

(Ἡ Γεωργία Σάνδη, ἀπὸ καλωσύνη καὶ πάλιν, κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νὰ δώση τὴν ἐντύπωσι στὸν Μυσσὲ ὅτι πραγματικὰ τὸν ἀγαπᾶ. Κι' ὁ Μυσσὲ νοιώθει μιὰ εὐτυχία ποὺ φτάνει σὲ παραλήρημα. Νὰ τί τῆς γράφει :).

Ὀκτώβριος 1834.

«Ἄγγελέ μου πολυλατρεμμένε, σ' ἀγαπῶ, σ' ἀγαπῶ, σ' ἀγαπῶ. Ἀντίο, ἀγατημένη μου, μὰ εἶνε ἀλήθεια λοιπὸν ὅτι φεύγεις; Ὡστόσο, πῶς σ' ἀγαπῶ! Ἀντίο, ἀντίο, ζωή μου, θησαυρέ μου. Ἀντίο, χείλη μου, καρδιά μου, ἀγάτη μου. Σ' ἀγαπῶ τόσο, Θεέ μου! Ἀντίο. Μὴ γελᾶς μ' ἕναν τρελλὸ ἐρωτευμένο...».

* * *

(Ὕστερα ἀπ' ὅλ' αὐτά, ὁ Μυσσὲ σωματικὰ εἶχε θεραπευθεῖ, τὸ ἠθικό του ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶνε φοβερὰ πεσμένο. Ὑψίστατο τὸν τυραννικὸ ἐκεῖνο φόβο, τὸν ἐγωϊστικὸ καὶ νοσηρὸ τῶν ἐρωτευμένων ποὺ φαντάζονται ὅτι δὲν τοὺς ἀγαποῦν ὅσο ἀγαποῦν αὐτοί. Ἡ ἀνησυχία του, ἡ διαρκὴς ἀγωνία του τὸν ἔκανε ἀδιάκριτο. Μόλις συναντοῦσε τὴ Σάνδη, τὴ ρωτοῦσε ποῦ εἶχε περάσει τὶς ὧρες ποὺ βρισκότανε μακρυά του. Ἡ καχυποψία αὐτὴ τοῦ Μυσσὲ ἄρχισε νὰ πειράζη στὰ νεῦρα τὴ Σάνδη. Καὶ τὴν ἴδια ἐκείνη ἐποχὴ ἔγραφε στὸν ποιητή :).

«Μποροῦμε τάχα νὰ γνωρίσουμε καὶ πάλι τὴν εὐτυχία; Μποροῦμε ν' ἀγατηθοῦμε; Εἴπτες πὼς ναί, καὶ προσπαθῶ νὰ τὸ πιστέψω. Μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς δὲν ὑπάρχει λογικὴ σειρὰ στὶς ἰδέες σου καὶ ὅτι μὲ τὸν παραμικρότερο πόνο ἐπαναστατεῖς ἐναντίον μου καὶ μὲ θεωρεῖς σὰν ἕνα ζυγό. Ἀλλοίμονο!... Παιδί μου, ἀγαπιόμαστε, αὐτὸ εἶνε τὸ μόνο θετικὸ ποὺ ὑπάρχει μεταξύ μας. Μποροῦμε ὅμως νὰ ζήσουμε καὶ μαζύ;»

(Λίγες μέρες κατόπιν, ἡ Σάνδη γράφει πάλι στὸν Μυσσέ :).

«Θέλεις νὰ σκοτωθοῦμε μαζύ;»

(Δὲν σκοτώθηκαν. Ἔννοιωσαν ὅμως ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ ζήσουν μαζὺ καὶ ἀποφάσισαν νὰ χωρίσουν καὶ νὰ τραβήξη ὁ καθένας τὸν δρόμο του. Καὶ πραγματικὰ χώρισαν. Μὰ ἐνῶ ἡ Γεωργία Σάνδη λησμόνησε γρήγορα τὸν Μυσσέ, ἐκεῖνος ἐξακολούθησε νὰ τὴν ἀγαπᾶ ὥς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Οὔτε τὰ γλέντια, οὔτε ἡ ἄλλες γυναῖκες μὲ τὶς ὁποῖες συνεδέθη, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν κάνουν νὰ ξεχάση τὴν πρώτη καὶ μεγάλη του ἀγάπη. Ἡ πληγὴ ποὺ τοῦ ἄνοιξε, ἔμεινε ἀγιάτρευτη ὥς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ἔγραφε πάντα φλογερὰ γράμματα. Νὰ μιὰ ἀπ' τὶς ἐπιστολές του αὐτές :).

«Στὴ Γεωργία Σάνδη.

» Σοῦ στέλνω ἕνα τελευταῖο χαιρετισμό, ἀγατημένη μου, στὸν στέλνω μ' ἐμπιστοσύνη, ὄχι χωρὶς πόνο, μὰ δίχως ἀπελπισία. Ἡ σκληρὲς ἀγωνιες, ὁ δίχως ὅρια πόνος, τὰ πικρότατα δάκρυα, τ' ἀντικατέστησε μέσα μου μιὰ στοργικὴ συντρόφισσα, ἡ χλωμὴ καὶ γλυκειὰ μελαγχολία. Σήμερα τὸ πρωΐ, ὕστερα ἀπὸ μιὰν ἤρεμη νύχτα, τὴ βρῆκα τὴ συντρόφισσα αὐτὴ στὸ προσκέφαλο τοῦ κρεββατιοῦ μου, μ' ἕνα γλυκὸ χαμόγελο στὰ χείλη. Εἶνε μιὰ φίλη ποὺ τὴν παίρνω μαζύ μου. Στὸ μέτωπό της ἔχει τὸ τελευταῖο σου φιλί. Δὲν φοβοῦμαι πειὰ τίποτε, οὔτε ἐλπίζω πειὰ τίποτε. Τελείωσα τὴν ἀποστολή μου στὴ γῆ. Δὲν μοῦ ἦταν γραφτὸ νὰ δοκιμάσω μεγαλείτερη εὐτυχία. Ἔ, λοιπόν! ἀγατημένη μου ἀδελφή, ἐ' ἀφήσω τὴν πατρίδα μου, τὴ μητέρα μου, τοὺς φίλους μου, τὸν κόσμο ὅπου πέρασα τόσες γλυκὲς στιγμές. Θὰ φύγω μόνος γιὰ πάντα κι' εὐχαριστῶ τὸν Θεό. Ὅποιος ἀγατήθηκε ἀπὸ σένα, δὲν μπορεῖ νὰ βλαστημᾶ τὴ ζωή. Μπορῶ νὰ ὑποφέρω καὶ ἄλλο ἀκόμη, μὰ δὲν μπορῶ πειὰ νὰ καταριέμαι τὴ ζωή».

* * *

(Ἔπειτ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὁ Μυσσὲ ἔστειλε στὴ Σάνδη καὶ τὴν παρακάτω ἐπιστολή :).

«Χαμένη μου ἀγάπη, ἐσὺ ποὺ μοῦ γέμισες καὶ μοῦ ἄδειασες ὅλη μου τὴ ζωή, ἐσὺ ποὺ μ' ἔκανες νὰ γνωρίσω στιγμὲς παραδεισιακῆς εὐτυχίας, γιὰ νὰ μὲ ρίξης κατόπιν μέσα στὰ βάραθρα τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ πόνου, μὲ τὴν ἐπιστολή μου αὐτὴ σοῦ στέλνω ἕναν στερνὸ χαιρετισμό...

» Ἀλλοίμονο! ὅλα πειὰ τελείωσαν μεταξύ μας καὶ δὲν μένει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν πληγωμένη καρδιά μου, ἀπὸ τὴν καρδιά μου ποὺ τὴ σπάραξες καὶ τὴν κομμάτιασες...

» Χαῖρε ὡστόσο!... Θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ σὲ καταραστῶ, μά, ἀλλοίμονο! ἡ ἀγάτη μου γιὰ σένα εἶνε ἀκόμα τόση, ὥστε ἂν μάθαινα πὼς ὑποφέρεις ἔστω κι' ἐλάχιστα, ὁ πόνος μου θὰ γινόταν χίλιες φορὲς μεγαλείτερος...

» Σοῦ εὔχομαι λοιπὸν κάθε εὐτυχία, κάθε χαρά, κάθε ἀπόλαυσι στὴ ζωή σου... Χαῖρε, ἀγάπη μου... Χαῖρε, γλυκὸ ὄνειρο τῆς ζωῆς μου».

τόσο ἀφομοιωμένο μὲ τὸ ἔδαφος, ποὺ τὤπαρνες μᾶλλον γιὰ σκιά, παρὰ γιὰ χόρτο, μὲ φύλλα κολλημένα στὸ ἔδαφος σχεδόν, τόσο μικρὰ κι' ἀνεπαίσθητα, ποὺ νόμιζε κανεὶς πὼς εἶνε σκόνη ἀπὸ φύλλα...

— Αὐτό, μοῦ εἶπε ὁ ἀγωγιάτης, εἶνε ἡ «νευρίδα», ἀπόλαυσις καὶ δυστυχία τῶν προβάτων!... Τὰ πρόβατα τὸ ὀρέγονται πολὺ τὸ χόρτο αὐτὸ κι' ἅμα τὸ φᾶνε, κάνουν τὸ καλύτερο τυρί, ἀλλὰ καθὼς εἶνε χωμένο βαθειὰ μέσα στὸ χῶμα καὶ τὶς πέτρες, γιὰ νὰ τὸ φᾶνε καταστρέφουν τὰ δόντια τους...

Προχωρούσαμε χωρὶς πειὰ νὰ μιλᾶμε, περνῶντας λόφους καὶ πλαγιὲς κι' ἀνεβαίνοντας διαρκῶς πρὸς τὰ πάνω...

— Δρόμος ἄλλος δὲν ὑπάρχει δῶ πάνω; ρώτησα τὸν Φασοιλᾶ.

— Κανείς, μ' ἀποκρίθηκε.

— Οὔτε ἴχνη κανενὸς παληοῦ καὶ χαλασμένου δρόμου;

— Τίποτα.

— Πῶς διάβολο τότε, ἐκεῖνοι οἱ κατεργαρέοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐρχόντουσαν ἐδῶ καὶ προσκυνοῦσαν, σ' ἕνα μέρος τόσο ἀκατοίκητο, ἀδιάβατο καὶ μακρυνό;

ΣΤΑΜ. ΣΤΑΜ.

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ : Τὸ τέλος.